

BRETTON WOODS A LA LLUM DE VIDAL I GUARDIOLA: ENTENDRE EL PASSAT, LLIÇONS PEL PRESENT

JOAN TUGORES QUES
Catedràtic d'Economia de la UB

La detallada i ponderada anàlisi de la gènesi i els continguts dels acords de Bretton Woods per part de Miquel Vidal i Guardiola tenen avui un interès almenys equiparable al que ja varen acreditar en el moment de la seva redacció. Des de fa un cert temps –ja abans que les coses es compliquessin amb la pandèmia de 2020– sentim parlar, enfront de situacions delicades a l'economia i sociopolítica internacionals, de la conveniència d'un «nou Bretton Woods», una referència connectada sovint a les apel·lacions a refer un nou «contracte social».

Òbviament cada moment històric té les seves singularitats, però de vegades crida l'atenció com alguns problemes diguem-ne estructurals es reproduïxen. Per això els estudis amb el nivell de detall i rics matisos com el de Vidal i Guardiola esdevenen referències de gran utilitat i interès no tals sols per entendre els debats que varen portar a la posada en marxa de l'ordre econòmic internacional de Bretton Woods després de la Segona Guerra Mundial sinó que també deixen anar lliçons valuoses per altres moments complicats com els actuals.

El document de Vidal i Guardiola combina perfectament tant les anàlisis dels problemes de fons com la dinàmica d'uns debats que varen permetre combinar posicions inicials distants cap a uns «equilibris raonables» que, superant dificultats ideològiques i polítiques, van permetre articular unes regles del joc que, en una mesura difícil de quantificar, però al meu parer molt important, van contribuir a la reconstrucció de la devastació de la Gran Depressió i la Segona Guerra Mundial i van portar a unes dècades de ràpid creixement a nivell mundial.

Un dels problemes de fons era conjugar l'acomodació de Gran Bretanya al món posterior de la Guerra amb la d'uns Estats Units que sortien com a gran potència mundial. Els moments de transició entre hegemonies sempre són delicats, com és prou evident actualment a la vista de les tensions actuals (i futures) entre la Xina i els Estats Units. Descriure, com es fa al text, un vessant important del problema com «el trànsit de Gran Bretanya de la categoria de primer país creditor a primer país deutor» pot portar a fer comparacions amb altres moments, com els actuals, en que la «tradicional» potència ha

esdevingut un important deutor a escala internacional i el «candidat» a assumir el rol és un dels principals creditors. Les interaccions entre finances i geopolítica són avui, com a Bretton Woods, centrals, i el detall i precisió de les anàlisis de Vidal i Guardiola són certament enriquidors.

Així, és interessant com es destaca la pretensió inicial britànica respecte al fet que el pes (i drets de vot) de cada país als nous organismes es determinés en funció de dades de comerç del passat –que situaria a Gran Bretanya per sobre dels Estats Units– va donar pas a les formes de «suavitzar» el dret de veto d'aquest país. A mesura que a les darreres dècades han anat canviant, ara en favor dels emergents, s'ha tornat a plantejar la redistribució de quotes i vots, amb un molt limitat èxit.

Un aspecte que Vidal destaca des del principi del seu Informe com cabdal és el debat sobre el repartiment de les responsabilitats a l'hora de resoldre desequilibris entre els països deutors i els creditors. Aquesta va ser una qüestió central als plantejaments del pla britànic, i en particular del seu principal autor, John M. Keynes. Les asimetries entre les posicions dels països deutors, que es podien veure «pressionats» per fer ajustes simplement negant o condicionant la continuïtat del finançament, i la posició dels països creditors, ha estat central al llarg de la Història per conduir a una sovint desproporcionada càrrega dels ajustos envers els deutors –excepte, per descomptat, si aquests disposen d'una «moneda de reserva» acceptada internacionalment, com el dòlar– habitualment amb costos socials i polítics importants, més enllà dels estrictament econòmics. A la crisi financera des de 2008, i en particular als problemes a la zona euro des de la «crisi del deute sobirà» de principis des de 2010, aquesta asimetria ha estat tant constatada com criticada. Keynes va intentar introduir mecanismes de corresponsabilitat entre creditors i deutors, amb limitat èxit (per dir-ho de forma suau). Aquesta continua essent un repte obert del sistema financer internacional.

Un altre aspecte de controvèrsia entre els plantejaments britànics i la posició dels Estats Units –el conegut «pla White»– va fer referència a com combinar la necessitat d'anar cap a més obertura comercial amb una també creixent obertura financera. Els plantejaments nord-americans anaven per la via de tornar ràpidament a una liberalització dels fluxos financers, mentre que Keynes va insistir en mantenir limitada la mobilitat internacional de capitals. La raó era clara: si els tipus de canvi havien de tenir un grau important d'estabilitat –un tret que es va acceptar ràpidament a la vista dels desastrosos efectes de les «devaluacions competitives», amb acusacions de manipulacions dels tipus de canvi, durant la dècada dels anys 1930– imposar una elevada mobilitat supranacionals de capitals des d'un inici limitaria molt i molt que els països que no eren Estats Units disposessin de marges significatius de maniobra en les seves polítiques monetàries. I un grau important d'autonomia en les polítiques econòmiques era essencial pels països com Gran Bretanya i, per extensió, a la resta. La transacció a que es va arribar, amb una fase transitòria amb limitacions de capitals, va ajornar els problema de les inestabilitats als sistema monetari i financer internacional i pressions sobre algunes monedes i polítiques econòmiques de diversos països, el que va ser anomenada la «restricció externa». Cal

recordar que propostes com la versió original de la «taxa Tobin» a principis dels anys 1970 van ser formulades per intentar mantenir els tipus de canvi fixos quan molts dels països avançats van voler «desconnectar» de les elevades taxes d'inflació i alts tipus d'interès que generava els Estats Units, la qual cosa requeria algun tipus de traves a una elevada mobilitat de capital que ja llavors anava *in crescendo*... però que no es va voler aturar. A la vista dels debats actuals sobre fiscalitat sobre transaccions financeres internacionals queda clar que els debats de Bretton Woods continuen vigents!

El document de Vidal i Guardiola és especialment rellevant en aspectes que el pas del temps ha deixat en cert segon terme, però que tenen rellevància no tan sols històrica sinó de present. Són els relatius a les crítiques i oposicions que es van plantejar contra els acords de Bretton Woods i que, com es desprèn del text de Vidal, varen planejar seriosos dubtes sobre la seva efectiva aprovació i entrada en vigor. Des del principi del document Vidal explicita la contraposició entre els cercles financers més aferrats a l'ortodòxia econòmica i els responsables de prendre de decisions de polítiques públiques que havien de tenir en compte altres consideracions més enllà de les ortodòxies. Vidal descriu amb especial detall les dures crítiques, als Estats Units i també a Gran Bretanya, de les posicions inicials dels plans de Keynes i de White i també les que es van produir fins i tot amb més força a mesura que s'avançava cap a solucions de compromís. Des de la perspectiva actual es podria tenir la impressió que les formulacions de Bretton Woods van respondre a posicions majoritàries que en el seu moment ja entenien que el món havia canviat i que calia substituir velles ortodòxies –que havien evidenciat les seves limitacions en les inestabilitats entre ambdues guerres mundials– per plantejaments que reconeguessin les responsabilitats públiques en matèries d'estabilitat econòmica i financera –nacionals i internacional– i en temes socials, des de fer front a l'atur fins a l'assumpció dels compromisos de l'estat de benestar. Però la crònica de Vidal contemporània als debats ens recorda que no va ser així. Ben al contrari, ens recorda com l'acord final de Bretton Woods va ser possible en darrera instància perquè, malgrat les discrepàncies entre ells, les posicions de Keynes i del secretari del Tresor dels Estats Units, Morgenthau, van ser capaços d'articular punts de trobada, quan cadascun d'ells es trobava segurament més lluny de plantejaments importants als seus respectius països, en particular dels banquers més influents dels Estats Units i de l'ortodòxia encara «imperial» a la Gran Bretanya. Mereixen atenció les referències com als Estats Units els assessors del candidat presidencial que, malgrat moltes enquestes, no va guanyar en 1944, tampoc semblaven d'acord amb uns plantejaments que consideraven el que avui anomenaríem «massa multilateralistes»...

La meua interpretació de les posicions de Vidal i Guardiola és d'una ponderada i crítica valoració constructiva dels acords de Bretton Woods, que van constituir uns equilibris delicats però raonables –donades les circumstàncies– entre les dimensions internacionals i les responsabilitats nacionals, entre el paper dels mercats i el dels poders públics, entre els requeriments de l'eficiència i una preocupació per consideracions socials. El text de Vidal i Guardiola, completat a la tardor de 1944, inclou els dubtes sobre la ratificació i entrada de vigor efectiva dels acords de Bretton Woods adoptats el juliol de 1944:

fins i tot quantifica en només un 40% les probabilitats favorables a l'efectiva entrada en vigor de l'acord sobre l'FMI i fins i tot molt menys, un 15%, les favorables pel que fa al Banc Internacional de Reconstrucció i Foment. Finalment el Congrés dels Estats Units va ratificar els acords el juliol de 1945 –amb unes clàusules restrictives pel que fa a modificacions de quotes i altres aspectes– i a finals d'aquell any va començar a ser operatiu el Fons Monetari Internacional. Al final es va evidenciar com en situacions delicades (amb «interessos violentament contraposats», arriba a escriure Vidal i Guardiola), si els representants de cada part són els sectors més pragmàtics i realistes, disposats a crear ponts i trobar acords, es pot arribar a constructives «solucions de transacció» facilitades per fórmules tècniques, més enllà dels plantejaments més fonamentalistes a cada part. Una lectura en clau dels temps actuals seria doncs extrapolar aquesta lliçó per afrontar reptes que els problemes econòmics, sociopolítics i sanitaris han convertit en molt exigents.

Una consideració final. De les situacions greus i complexes la Història ens diu que es pot «sortir en fals», com després de la Primera Guerra Mundial, amb un Tractat de Versalles que va ser afegir més als problemes que a les solucions, i va empantanar les dècades següents. Però també es pot sortir de forma més positiva: l'esplèndid document de Vidal i Guardiola és una privilegiada crònica de com malgrat les grans contradiccions i dificultats després de la Segona Guerra Mundial –de fet, els treballs havien començat uns quants anys abans de la seva finalització– es va poder assolir una «sortida constructiva» mitjançant els acords de juliol de 1944. Per això quan ara debatem com afrontar la difícil situació actual les referències a un nou Bretton Woods mereixen especial atenció. I la publicació de l'Informe Vidal i Guardiola hi contribueix de forma lúcida.